

Kamu Çıkarını Korumak İçin Araştırmacı Gazetecilik Bir Anerstanif Olabilir mi?

Yard. Doç. Dr. Selda İÇİN AKÇALI*

İnsanlık tarihi, bilginin yeryüzündeki dağılımını dünyanın dönme hızına koşut kılmaya çalışmanın tarihi olmuştur. Günümüzde, teknolojik gelişmeye paralel olarak herhangi bir bilginin dünyanın bir ucundan diğer ucuna ulaşması saniyelere indirgenmiştir. Medya teknolojisindeki gelişmeler, iletişim araçlarının bilgisayar sistemleri ve telekominikasyon teknikleriyle bütünleşmesi, dijital teknolojinin iletişim araçlarında sağladığı hız, çeşitlilik çok boyutluluk ve multimedya sanayi; veri, görüntü ve metin değişiminde gelişkin bir ortam sağlamakla kalmamış, iletişimin içeriğini, niteliğini, amaç ve işlevlerini de değiştirmiştir. Bu değişime koşut olarak olayların ve gelişmelerin dünyanın her yerinde neredeyse aynı anda yaşandığı, görüldüğü, dinlendiği, bilin(eme)diği görece daha kollektif - evrensel- bir çağa girilmiş bulunmaktadır.

Kitle iletişim araçları aracılığı ile haber vermede kullanılan tekniğin değişmesi, ses ve görüntünün de devreye girmesi sadece bilginin değil aynı zamanda haberin yapısını da etkilemiştir. Haber, özellikle radyo ve televizyon ile birlikte yeni bir yapıya kavuşmuş, etkileri farklılaşmıştır. Teknolojik gelişmeler sayesinde özellikle televizyonun, telefon ve bilgisayarla olan kullanımı ve nihayet İnternet'in bir ağ ile tüm dünyayı sarması, haberi daha hızlı yayılan ve tüketilen bir olgu olarak yeniden yapılandırmakla kalmamış, haberlerin daha hızlı tüketilmesi, daha farklı haber toplama organizasyonlarına gidilmesini de zorunlu kılmıştır.

* Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü- Genel Gazetecilik Anabilim Dalı

İnsanın en temel gereksinimlerinden biri olan haberleşme, nicelik ve nitelik bakımından farklılıklar göstererek yüzyıllardır içinde şekillendiği toplumun sosyo-politik ve kültürel yapısının bir yansıması olmaktadır. Gittikçe medyatikleşen* bir dünyada, iletişim toplumlarında, farklı sosyal kesimler arasındaki ilişkilerin medya tarafından şekillendirildiği ve bir kanaat oluşturma rejiminde yaşadığımız vurgulanmaktadır (Bilgin,1995). Bilgi çağı, iletişim çağı gibi tanımlamalarla nitelendirilen çağımızda haberleşme faaliyeti, görevi ve sorumlulukları gün geçtikçe daha geniş kesimlerce sorgulanan kitle iletişim araçları tarafından gerçekleştirilmektedir.

Bilimsel ve teknolojik gelişme ve değişimlerin yanısıra, nüfusun hızla artması ve yoğunlaşması, kuruluşların büyümesi, çarpıklaşması ve ulusal sınırları aşmasına dikkat çeken Tosun, haberleşme, taşıma araç ve yöntemlerindeki değişimlerle de birlikte nihayet toplumsal ortamın da büyük ölçüde etkilendiğini ve hızla değişmesine neden olduğunu söylemektedir (Tosun,1990:95). Yaşanan bu değişimle beraber, kişilerin yaşamı algılamaları ve yaşam tarzları da değişerek kitle iletişim araçlarının farklı taleplere hizmet etmesi gündeme gelmiştir. İletişim, yazıdan sonra insanlık yaşamını değiştirip dönüştüren önemli “bir sosyal olay” (Corner, Hawthorn, 1987:10) olarak kabul görmüştür.

1970’li yıllarla birlikte, o zamana dek sınırlı bir kesimin ilgi alanında kalan iletişim olgusu, sosyal bilim çevrelerinin çok yoğun ilgilendiği yeni bir inceleme alanı haline gelmiştir. Bu ilgi yoğunlaşmasının nedeni, hiç kuşkusuz, yeni iletişim teknolojilerinin bütün diğer buluşlara ivme kazandırma potansiyelini içermeleri ve yeni bir üretim ve toplumsal düzen

* Medyatik dünya, herşeyin medya diliyle kurulması ve kurgulanmasını dile getirmektedir. Erol Mutlu, “Medya ve Demokrasi”, **Yeni Türkiye-Özel Medya Sayısı 96/12**, II.Cilt, s.679.

* Önceleri kitle iletişimi olgusunu “tek kişilik haçlı seferi” olarak tanımlayan ve eleştirel bakan Mc Luhan, daha sonra “küresel köy” tanımlamasıyla var olan dizgenin pekiştirilmesi anlamına da gelebilecek bir iyimserlik içerisinde görülmektedir. Oskay, Ünsal 1993:225. Mc Luhan’ın “Araç mesajdır” teziyle ilgili bkz.; Alemdar, Kaya 1983: 85-101.

* 1972’de Demokrat Parti’nin Washington’daki “Watergate” binasında bulunan merkezine yapılan soygunla başlayan ve 1974’de dünyanın en etkili isimlerinden olan Başkan Richard Milhous Nixon’un istifasıyla sonuçlanan siyasi casusluk olayı. Washington Post’un muhabirlerinden Carl Bernstein ve Bob Woodward bu haberle Pulitzer Ödülünü almışlardır.

paradigmasını taşıyabilecek boyutlara sahip olmalarıdır (Uğur, Bilici, 1998:448-496). İletişimde yaşanan gelişmelerin “birer üretim, dağıtım, tüketim, mülkiyet ve denetim sorunu” (O’Neil, 1998:16) olmayı sürdürmesi ve iletişime dair her türlü sorunsalın, sosyal bilimler alanındaki diğer disiplinlerle açıklanmaya çalışılması bunun bir göstergesidir.

20.yüzyılın son çeyreği, gelişmiş ülkelerdeki toplumsal yapının değişen biçimi üzerine farklı görüşlerin ortaya atıldığı bir dönem olmuştur. Bu yeni yapılanmalara atfedilen bilgi toplumu, enformasyon toplumu, postmodern toplum, post-endüstriyel toplum vb. tanımlamalarda da, yine gerçekliğin algılanmasında aracı konumundaki medya, yaşamın tümünün yeni durumlar olarak sunulmasında en büyük etkidir. Her tür değişim ilişkisini kapsayan iletişim, toplumsal düzlemde değişim ilişkisinin kendisi olarak algılanır. Mc Luhan, iletişim teknolojisini uygarlık tarihinin merkezi olarak kabul eder. Ona göre, uygarlık tarihini yaratan bütün diğer teknolojilerin merkezi olan iletişim teknolojisidir (Oskay, 1993:207-226). Mc Luhan’ın ifadesiyle*, insan gövdesinin uzantıları haline gelen kitle iletişim araçları, geçirmiş buldukları yapısal ve işlevsel değişimler sonucu etkilemenin, inandırmanın, yönlendirmenin en etkin araçları haline gelmişlerdir. Bir anlamda pasif alıcı konumundaki kişi, iletinin içeriğinden çok, sunumu ile ilgilenmeye başlamıştır. Kitle iletişim araçlarının bilgi ve içerik olarak beslediği kaynaklar değiştiği gibi, bu içeriği aktarma teknikleri de hızla değişmiştir (Hütler, 1981:49-64). Geline bu noktada artık kitle iletişim araçları için söz konusu olan bu devrimin, daha çok toplum modelinin devrimine yol açtığı söylenebilir.

Kapitalist yaşam koşullarının belirlediği insanlık durumunda yirmi birinci yüzyılın insanı, kendi gerçeğinin bilgisini, elde edemediği kaynakların sahipleri tarafından sağlama ihtiyacı ve iletişim biçimi içine düşürülmüştür. Raymond Williams’in da belirttiği gibi, günümüzün yeni bireyi ilk kez evinde “pencerelerinden dışarı gözlerini dikmiş” veya “yaşamlarının koşullarını saptayan güçler hakkında enformasyon almak için dışarıdan gelen haberleri” merakla beklemeye başlayan bir ilişki içine girmiştir(Aktaran Erdoğan, 1997:154). Bu yeni iletişim biçiminde kişinin,

birtakım sosyal olay ve olgulara karşı daha ilgisiz ve duyarsız kaldığını da söylemek mümkündür. Bu bağlamda Wrigth Mills'de benzer bir ifadeyle, "Kitle toplumu içerisindeki bireyler gündelik yaşamlarını sellerin önünde sürüklenen çakıl taşları gibi yaşamaktadır." (Mills, 1974: 426) derken, aynı gerçekliğe dikkat çekmektedir.

Günümüz insanının kendi yaşamını ilgilendiren olay ve olgular karşısında medyadan ne oranda bilgilendiği ve bu bilgilendirme işleminde gazetecinin, özellikle araştırmacı gazetecinin nasıl bir rol oynadığının sorgulanması, bu çalışmanın amaçlarından birini oluşturmaktadır. İletişim teknolojisindeki hızlı gelişmeler, üretimin diğer alanlarındaki yapısal değişikliklerle birlikte, yeni bir toplumsal örgütlenmenin oluşumuna yol açmaktadır. Daha demokratik bir toplum için bilgilendirilmiş vatandaşlar yaratma görevi, toplumsal işlevleri gittikçe yetersizleşen medya sistemleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu yeni düzenin ekonomi politiği ise, dünya ölçeğinde son derece hızlı hareket edebilen bilgi akış sisteminin kurulması yönünde gelişmiştir. Bu ağ sistemi içinde özellikle gazetecilerin üstlendiği sorumluluk ve ideolojik işlev, toplumsal alanda ihmal edilemez bir belirleyicilik taşımaktadır. Bu işlevler arasında sayılan bilgi ve haber aktarımı ise, bu alandaki en önemli konular olarak ele alınmaktadır.

Araştırmacı Gazetecilik Bir Alternatif Olabilir mi?

Daha önceleri görevi, büyük ideolojik, felsefi, politik fikirlere ve tartışmalara karşı anlamlar inşa etmek olan gazetecilik mesleği, özellikle bilginin globalleşmesi ile birlikte, büyük değişimin yaşandığı günümüzde, deşifre edemediği bir dünyada, meşruiyetine ve sorumluluğuna anlam vermekte zorlanmaktadır. Klasik gazetecilik mesleği için geçerli olan aktarma, bilgi verme ve bir olayı takip etme modeli artık kamuoyunu tatmin etmemektedir. Kişilerin her şeyden önce insan olarak toplumsal, siyasal ve kültürel hayata dair öngörülerini kitle iletişim araçlarından aldıkları enformasyon aracılığıyla şekillenir. Bu bağlamda derinlemesine bilgi ve açıklamanın yer aldığı, gerçekle ilişkisi daha somut verilerle işlenmiş haberlerin tercih edilmesi söz konusudur.

Gazetecilik faaliyetinin özünde bulunan araştırma, önemli bir toplumsal yükümlülüğü taşıyan gazeteci açısından mesleğinin ayrılmaz bir parçasıdır. Haber üretimine geçebilmek için bilgilere ulaşmak, ulaşılan bu bilgilerin bireylere iletilmesi amacıyla gazetede yer alacak biçime dönüştürmek için gazeteci araştırma eyleminde bulunmaktadır. Araştırma bir konuya biçim vermektir. Konuya biçim vermek ise, görsel belleği kullanarak çamura şekil vermeye benzetilebilir. Araştırmanın, görsel bellekle heykel yapmaya benzetilmesinin nedeni, ortada doğrudan örnek alınabilecek, gözle görülür, somut bir nesnenin olmayışıdır (Barzun, Graff, 1996: 16-17). Bu bağlamda araştırma somut bir nesnenin varlığından yoksun olarak, sorun varsayılan bir konunun tespitini gerektirmektedir. Bilimsel yöntemler ışığında saptanan sorunlar başlangıçta birer varsayımdan ibarettir. Temelinde belli hipotezlerden yola çıkmayı öngören, bilimsel çözüm arayışları süreci olarak kabul edebileceğimiz araştırma; sorunların belirlenmesinden sonuçların değerlendirilmesine kadar birbirine bağımlı birçok aşamadan oluşmaktadır. Araştırma, çok belli bir bilgi değerlendirmesi, veri işlemesi, doğruya yaklaşım tekniği, anket veya istatistik çalışmalarıdır (Furet, 1990: 2). Ancak değişen ve gelişen günümüz medya koşullarında, gerek basının kendi içinden, gerek bilgilerin fazlalığından ve gerekse siyasi, ekonomik, toplumsal ve kültürel ortamdan kaynaklanan nedenlerden dolayı gazetecilik mesleğinde yeni kimlik arayışlarına gidilirken, araştırma faaliyeti de gazeteci kimliğine yeni bir anlam yüklemektedir. Diğer taraftan çalışmanın temel sorunsalını teşkil eden “araştırmacı gazeteci” tanımlamasının yanı sıra, son dönemde farklı gazetecilik adlandırmalarının da –kamu gazeteciliği, vatandaş gazeteciliği vb.- böyle bir arayışı karşıladığını söylemek olasıdır .

İnsanların her gün bilgiyle kuşatıldıkları medyatik bir ortamda yaşanmakta ve görece çok şey bilinmekte, ancak çok az bilgi kullanılmaktadır. Bize aktarılanların, aslında kimi zaman bilgi kırıntılarından başka bir şey olmadığı ve magazin ağırlıklı haberlerin çok fazla ön plana çıktığı bir habercilik anlayışının hakim olduğunu ileri sürebiliriz. Diğer açıdan, bilgi, günümüz medya ortamında duyarlılık yaratmaktan çok,

uyuşturmaya ve insanları çaresiz kılmaya yarar hale gelmiştir. Gerçekten, Jean Baudrillard'ın da vurguladığı gibi, yurttaşların hiç sonu gelmeyen bir enformasyon tipisine ya da bilgi bombardımanına tutulmaları ve kendilerini sarıp sarmalayan enformasyon akımının anlamını çıkarmaya yetecek kadar vakit bulamamaları tehlikesi söz konusudur (Keane,1992:163). Bugünün modern dünyasında birey, var olduğu toplumsal yapı karşısındaki “doğru” tavrı ancak edindiği sağlıklı bilgiler ışığında sergileyebilecektir ve bunu da gündelik yaşamın sıkıntıları karşısına konulan popülerleştirilmiş ve tarihsel bağlamından koparılmış haberler seçeneğiyle değil, göndermede bulunduğu nesnel olguya en yakın duran haber içerikleriyle başarabilecektir. Ayrıca çağdaş dünyanın dokusunun hızla yayılan imge ve iletilerle kuşatıldığı ve bunun da önemli oranda kitle iletişim araçları yoluyla gerçekleştiği bir ortamda (Abergrombie, Nicholas; Television And Society, UK, Politiy Press, 1996, s.1. Aktaran: Ergül, 2000: 12) yaşamı anlamının beklenilen tersine, giderek zorlaştığı kabul edilirse, bireyin içinde bulunduğu durum açıkça ortaya çıkacaktır.

Okuyucunun/izleyicinin böylesine pasifize edildiği bir iletişim ortamında ise “araştırmacı gazetecilik” bir alternatif gazetecilik anlayışı olarak kabul görmektedir. Günümüz iletişim dünyasında değişen ve gelişim içinde olan gazetecilik anlayışında yeni bir ihtisas alanı olarak adını duyuran araştırmacı gazetecilik, her habercinin haberini hazırlarken en önemli faaliyet sahası olan araştırma eylemine dayanmaktadır.

Araştırmacı Gazeteciliğe Çelişkili Yaklaşım

Bilgi fazlalığı paradoks olarak, “araştırmacı gazetecilik” kimliğine duyulan ihtiyacı yaratmakta; olaylara çeki düzen vermek, bir olayın içindeki unsurları ortaya koyarak anlamlandırmak ve gerçeği aramak, nihayetinde tüm bunlar, bu kimliğe duyulan güvenin ifadesi olmaktadır. Ancak toplumun duyduğu bu güven yanında, araştırmacı gazeteciliğe çelişkili yaklaşımlar söz konusudur; bir yandan toplumsal işlevin bir sembolü, referansı, öte yandan da basın kuruluşlarının faaliyetleri karşısında bir rahatsızlık ve üretilen bilgilerin bir çok soru işareti barındırıyor olması

(Charon, 1990: 3-10), araştırmacı gazetecinin araştırdığı konuları toplum üzerinde bir kanaat empoze edecek şekilde kullanması, bu çelişkileri ortaya koymaktadır.

Araştırmacı gazetecilik, insanların her gün bilgiyle kuşatıldıkları medyatik bir ortamda bu tür bir oluşumun ifadesi olarak kullanılmaktadır. Genel anlamda belirtmek gerekirse, içinde bulunulan çağda teknolojik ilerlemeyle enformasyon sürecinin hızının ve hacminin artması ile birlikte, gazeteciliğin temel prensiplerinden olan “araştırma” faaliyeti yeni bir anlayış olarak “araştırmacı gazeteci” kimliği ile sunulmaktadır. Bu yeni gazeteci kimliği, bilinen gazeteci tanımlamasından farklı olmamakla birlikte, ayırım, araştırmacı gazetecilik kavramının yorumlanmasında ve bu kimliğe yüklenen anlamda ortaya çıkmaktadır. Gazetecilerin büyük bir çoğunluğu bu tanımlamayı reddetmektedir. Çünkü “araştırma” gazetecilik mesleğinden ayrı bir faaliyet olarak kabul edilemez. Nitekim Amerikan gazetecilik tarihinde köklü bir geçmişe sahip olan araştırmacı gazeteciliğin başlangıç tarihi, araştırma geleneğinin her zaman var olduğu ileri sürülerek 1690'lara dayandırılmaktadır (Turhan, 1997: 27). Ancak, araştırmacı gazetecilik, sıkça anıldığı gibi, “Washington Post”un, “Watergate Skandalı”ni* ortaya çıkarmasının ardından önem kazandığı söylenebilir.

Günümüz toplumlarında okuyucular/izleyiciler kendilerine sunulan bilgilerin somut, belgelenmiş açıklamalarını istemektedir. Çok fazla bilginin de bu talebin doğmasında etkili olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle, araştırmacı gazetecilere yüklenen misyon bu doğrultudadır, ancak paradoks olarak araştırmacı gazeteci elbette her zaman salt gerçekliği sunma gibi bir sorumlulukla hareket etmez, ancak gerçekliği ele alışlarındaki doğrudanlık ve kullandıkları söylem böyle bir beklentiye ve ihtiyaca karşılık gelmektedir. Buradan hareketle, kamusal söylemin biçimlendirilmesinde kamuyu kendisi hakkında düşünmeye teşvik edecek ve onu kendi dışında olan bitenler hakkında bilgilendirecek “araştırmacı gazeteci” tipi, belki de kuramsal ve pratik açıdan üzerinde tartışılması gereken, günümüz iletişim ortamının temel sorunsallarından biridir.

Öncelikle bu tanımla ilgili olarak terminolojik zorluk dikkat çekmektedir. İngilizce’de “investigative” ; birisi veya bir şey hakkındaki gerçekleri her yönüyle bulmak araştırmak anlamında kullanılmaktadır, “investigative journalism” ise dilimize “araştırmacı gazetecilik” şeklinde çevrilmiştir. Gazetecilerin büyük bir çoğunluğu bu noktada, “araştırmacı gazeteciliğin” gazetecilikten ayrı bir uygulama ve anlayış olmadığı görüşünü benimseyerek bunun bir söz uzatımı (Pléonasme) olduğunu öne sürmektedir.

Araştırmacı gazeteci Edwy Plenel, “ mandalla bir tarafa asılan araştırma, büyük kuramsal iletişim ormanını saklayan bir ağaç gibidir” (Plenel, 1990: 3) diyerek, araştırma kavramının gazetecilikten ayrı düşünülmesinin yanlıgı olacağını ifade etmektedir.

François Gèze ise, araştırmacı gazeteciliği sosyal bilimler krizine bir alternatif olarak görmektedir ve “günümüzde iyi bir gazeteci tarafından işlenen bir konu 15 000-20 000 arası satılırken aynı konu bir akademisyen tarafından işlenseydi 3000’i geçmezdi” demektedir (Ferrand, 1986: 93) *. F. Gèze’nin yaptığı saptamanın ülkemiz için de geçerli olduğunu söylemek mümkündür. Günümüzde birçok gazeteci/yazarın artık araştırmalarını kitap olarak yayınlamayı tercih ettikleri görülmektedir.

Patrick Rotman ise, evrensel anlamda gazeteciliğin içinde bulunduğu ortamı; “ideolojinin ve sosyal bilimlerin egemenliğine karşı gelişmiş olan tepki, toplumun eğilimini araştırmacı gazeteciliğe ve büyük anketlere yöneltti. Günümüzde artık, somut şeyler peşindeyiz ve okuyucular olayların somut açıklamalarını istiyorlar” (Ferrand, 1986: 89-93) görüşüyle açıklamaktadır. Bir başka açıdan da, kullanılmayan bilgi potansiyeli “araştırmacı gazeteci”ler aracılığıyla değerlendirilmektedir. Kısaca diyebiliriz ki, bilgi fazlalığında sürekli tükettiğimiz bu bilgi, gitgide parçalanmakta ve tamamlanmadan kaybolmaktadır. Yani gerektiği gibi kullanılmayan bilgi potansiyelinden söz etmek mümkündür. Ve bir çok

* Alman gazeteci-yazar Günter Wallraff’ın “En Alttakiler” (Almanya’nın 80’li yıllarının pek de iyimser olmayan bir aynası olan araştırma dosyası) adıyla yayınladığı kitabı ilk altı ayda iki milyondan fazla satış yaparak pek çok dile de çevrilmiştir. Ülkemizde de, Uğur Mumcu ile gündeme gelen bu gelenek Rıdvan Akar, Jale Özgentürk, Uğur Dündar, Haluk Şahin vb. yazarların ele aldıkları araştırmalarla devam etmektedir.

gazeteci, biraz topladıkları bilgiyi kullanarak haber yapma –ve daha fazla kitaplaştırma- amacını taşımaktadır.

Gazetecinin topluma karşı olan gerçekleri açıklama sorumluluğu kimi nedenlerden dolayı doğru bilginin verilişinde sapmalara yol açmakta, böylelikle de karşımıza çıkan gerçek, kurgulanan bir gerçek olmaktadır**. Özellikle son dönemde teknolojinin gelişmesi ve ideolojik yanın medyaya yansması sonucunda ekonomik gücü elinde bulunduranların çıkarları doğrultusunda gerçekliğin sunumu söz konusu olmaktadır.

Toplumsal süreç içinde yer alan bütün bu gelişmelerin sonucunda, kamusal alanın da giderek önem kazandığı bir ortamda basın, hem kendini yeniden topluma karşı ifade etmesi, hem de toplumsal işlevini bu yeni gelişmelere yeni gelişmelere biçimde yerine getirmesinin bir gereği olarak, zaten gazeteciliğin özünde yer alması gereken araştırma faaliyetlerini yeni bir anlayış gibi, “araştırmacı gazeteci” kimliği ile sunduğu görülmektedir. Çok farklı biçimde tanımlanabilecek araştırma faaliyeti aslında gazeteciliğin bütün alanlarında önemli olmakta, yeni iletişim düzeninde, oluşan bilgi fazlalığının da etkisiyle araştırmacı gazetecilik bir alternatif olarak dikkat çekmektedir. Yeni ortamda, kamunun en önemli sorunu olan bu fazla bilgilerin içinden hangisinin kendisi için önemli olup olmadığı konusuna bir çözüm de, araştırmacı gazetecilik içinde aranmaktadır.

Demokrasi ve Bir Profesyonellik İdeolojisi Olarak Araştırmacı Gazetecilik

Sansasyona ve önemsizleştirmeye dönük serbest pazar ortamında, yıpranan medyanın demokratik rolü, bir profesyonellik ideolojisi olarak

** Hall'e göre, gerçek, gerçekliğin belirli bir tarzda kurulmasıydı: Medya, “gerçekliği” yalnızca yeniden üretmiyor, tanımlıyordu. Gerçeklik tanımları, tüm bir (geniş anlamda) dilsel pratikler yoluyla desteklenip üretiliyordu ve bu dilsel pratikler aracılığıyla “gerçek” in seçilmiş tanımları temsil ediliyordu. Ama temsil etme, yansıtımdan epey farklı bir nosyon. Temsil etme, aktif bir seçme ve sunma, yapılandırma ve biçimlendirme işini ima eder:Yalnızca zaten varolan anlamı aktarma değil, ama daha aktif bir şeylere anlam verme işini ima eder. Söz konusu olan bir anlam pratiğidir, anlam üretimidir: Daha sonra “anlamlandırma pratiği” olarak tanımlanan iş. Medya, anlamlandırma failiydi... (Hall, 1994:57-97)

benimsenen araştırmacı gazetecilik anlayışıyla onarılabileceği kabul edilmektedir. Bu anlamda, araştırmacı gazeteciliğin anlamı, gazetecinin ilk görevinin “kamuya hizmet etmek “ olduğu n koşuluna dayanır. Hak ve özgürlüklerin kamu adına koruyucusu konumunda yer alması gereken medya, politik alanda yer alan kurumların ve kişilerin çalışmalarından, faaliyetlerinden kamuyu bilgilendirmekle sorumludur. Bu noktada, toplumun bilmesi gereken gelişmelerin kamuya iletiminde araştırmacı gazetecilik ön plana çıkmakta ve bu kimliğe olan güveni oluşturmaktadır.

İdeolojik sistemde meydana gelen değişimlere bağlı olarak, ekonomik ve siyasal iktidarı elinde bulunduranlar, topluma gerçekleri sunma iddiasını taşıyan profesyonel gazetecilik anlayışına etki edebilmekte ve gerçeğin kendi talep ettikleri doğrultuda kurgulanmasını isteyebilmektedir*. Bu bağlamda, araştırmacı gazeteciliğe atfedilen, öncelikle hkmetin, özel kurum ve kişilerin gözetim altında tutulması işlevi, kısmen de olsa demokratik bir işleyişin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Diğer yandan, dünyanın ve insanların karşı karşıya bulunduğu temel sorunlarla ilgili bilgi ve haberin yayılması ve tartışılması, demokratik hassasiyetin gelişmesi açısından da zorunludur.

Gazeteciliğin demokratik bir kurum olabilmesinin temelinde, doğruyu söylemek gibi etik bir kaygının bulunduğu ileri sürülse de, aslında serbest piyasanın böyle bir misyonun gerçekleştirilmesini engellediği söylenebilir. Medya işletmelerinin krlarını, dolayısıyla reklm gelirlerini ve okuyucu/izleyici sayılarını arttırma kaygısı, basın kuruluşlarının haber konularının seçiminde ve sunumunda egemen olan haber değerlerini etkilemekte, bu süreç içinde örgütsel kontrolün yanısıra profesyonelliğe ilişkin normlar da, gazetecilerin pratiklerini belirleyen ve tanımlayan kurallar olarak karşımıza çıkmaktadır. Medyanın içeriğinin nasıl etkilendiğine dair açıklamayı ekonomi-politik bir perspektifle açıklamaya alışan Golding ve Murdock’a göre** ideoloji üretimi, medya üretiminin genel ekonomik

* Liberal ekonomik yaklaşımın yarattığı pazara uyumlanmış basın üzerine bir yaklaşım için bkz.İnal, Ayşe, Haberi Okumak, İstanbul, Temuçin,1996, s.21.

** Bkz., Golding, Peter-Murdock, Graham, “Kültür, İletişim ve Ekonomik Politik”, der.,İrvan, 1997:49-76.

dinamikleri ve bu dinamiklerin neden oldukları belirlenmelerden ayrı tutulamayacağı gibi, bunlar olmaksızın net bir şekilde anlaşılabilirliği de olası değildir.

Bir başka açıdan da, serbest pazar ortamında, kâr kaygıları ve reklamcılarının istekleri doğrultusunda biçimlenen haber medyası, belli sorunları gündeme getirirken, belli sorunları da adeta yadsırcasına kamuoyunun gündeminden dışlayan bir sunum biçimi benimsemektedir. Bu bağlamda, gazetecilerin, medya sahipleri, reklamcılar, yayıncılar ve hükümet gibi medyanın dürüstlüğüne tehdit eden içsel ve dışsal güçler karşısında bir denge ögesi olarak hareket etmesinin çok zor olduğu söylenebilir.

Toplumun bilinçlendirilmesi sürecinde basın olumlu ya da olumsuz nasıl bir rol oynayabileceği konusunda değişik görüşler olsa da, genel kabul gören görüş, medyanın, kamuoyunda etken bir araç olarak, belirli bir düşünsel ortam oluşturulmasında önemli görevler üstlendiğidir. Sosyal sorumluluk anlayışı doğrultusunda gazetecinin her şeyin üstünde “gerçeği” aktarma sorumluluğu olduğu fikri savunulmaktadır. Gerçekleri aktarmanın “gazeteciliğin can damarı” olduğu söylenmektedir* ve özellikle araştırmacı gazeteciliğin popüler söylemi olan “gerçekleri yalnız gerçekleri izlediniz” söylemi, bu yönde kullanılmaktadır. Basının toplumda bağımsız bir güç olduğu düşüncesi, diğer yandan kavramlar ve kurallar içinde tanımlanan gazeteciliğin profesyonel bir uzmanlık olduğu ve tüm bunlarla ilişkili olarak “araştırmacı gazeteci”nin ve söylemi olan “verilen haberin gerçeğin kendisi olduğu” iddiasının gerçeği ne kadar yansıttığı ise tartışmalıdır.

Diğer yandan, gazeteci ve haber kavramları medya tartışmalarında en çok ele alınan konular olarak dikkat çekmektedir. Günümüzde haber,

* Peki gerçekler ancak birtakım hileli stratejilerle elde edilebiliyorsa ne olacak? Araştırmacı gazetecilikte yalan söylemek kaçınılmaz bir strateji değil midir? Gazeteciler kim olduklarını saklayarak, bilmediklerini biliyormuş gibi yaparak, sırlarla dolu güçlü örgütlerin içine girip yolsuzlukları ve dönen dolapları ortaya koymalarını sağlayacak delilleri başarıyla elde etmiyorlar mı? Konunun devamı için bkz., Klaidman, S.-Beauchamp, T.L. *The Virtuous Journalist*, New York, Oxford University Press, 1987, s.130. Aktaran; Jackson, Jennifer, “Araştırmacı Gazetecilikte Dürüstlük”, çev. N. Türkoğlu, 1998:120)

düşünmeden çok sansasyon, açıklamaktan çok ilgi çekici unsur ve kişisel düşüncelere dayalı bir olgu olarak yapılan(dırıl)maktadır. Bir başka ifadeyle, pazar ortamında doğru olanın mutlaka haber olarak verilmesi gerektiği şeklinde bir yapı gelişmemiş, daha ziyade aykırı ve ilginç olan şeyler haber olarak kullanılmaya değer görülmüştür. Buradan hareketle, günümüzde teknolojik ve kültürel alanlarda yaşanan değişimle birlikte, haberdeki “gerçeklik” olgusunun yerini alan eğlenceye ve magazine dayalı sansasyonel bilgilerin sorgulanması da zorunlu olmaktadır. Kaldı ki, okuyucuya/izleyiciye bir araştırmacı gazetecilik örneği olarak sunulan haberlerin büyük bir çoğunluğunun böylesi unsurlar etrafında hazırlanması bir başka tartışma konusunu gündeme getirmektedir. Özellikle, televizyonun doğası * -gizli kamera ve canlı yayın teknikleri kullanarak bilginin görsellik arkasında önemsizleştirilmesi- bu anlayışı zedelemektedir.

Bu yeni iletişim ortamında kitle iletişim araçlarının, toplumsal gerçeklerden çok, ekonomik ve siyasal gücü elinde bulunduranların isteklerini yansıtan bir tavır içinde olması, geniş kitleler üzerindeki etki ve saygınlığının da tartışılmasını gerekli kılmaktadır.

Bilgi ve Güç

Gelişen teknolojinin etkisiyle bilginin alıcı kitlelere ulaşım hızı ve yayıldığı alan artmakta ve bilginin önemi, dolayısıyla niteliği de tartışılır hale gelmektedir. Buradan hareketle, bilginin ne olduğu sorgulandığında, ele alınması gereken soru; “bilgiye nasıl ulaşılabilir? ne bilinebilir, ne bilinemez?” biçimini alır ki bu, ciddi bir güç olarak kullanılan bilginin medyatik sistemde ne kadar önemli bir değer olduğunun göstergesi olmaktadır. Diğer yandan, bilginin topluma ulaşmasındaki aracılık görevi ve sorumluluğu, yeni medya sanayinin kendine özgü bağımlılıkları ve siyasetin bu bağımlılıklar üzerindeki tartışmasız etkileri sonucunda, zarar

* Bourdieu, televizyonun, tuhaf bir şekilde, göstererek, yapılması gereken şeyin, yani bilgilendirme işinin yapılması için gösterilmesi gerekenden daha başka şeyler göstererek; ya da yine, gösterilmesi gerekeni gösterirken, bunu göstermeyecek ya da anlamsızlaştıracak bir tarzda yaparak, ya da onu gerçekle hiçbir şekilde uyuşmayan bir anlam kazanacak tarzda kurarak gizlediğini söylemektedir. (Bourdieu, 1997:23)

görmektedir. Ancak, gerçek anlamda bilginin ‘özellikle araştırmacı gazeteciler tarafından aktarıldığı’ konusu ise, eleştirel bir yaklaşımı zorunlu kılmaktadır.

Habermas’ın da ifade ettiği gibi, günümüzde bilimin yaşam üzerinde yapabileceği etkilere ilişkin tercihler kararlaştırılırken **özgür bir iletişime** dayalı toplumsal **consensus**’u dayanak alması gerektiği yolundaki inanç ve düşünsel görenek ortadan kalkmıştır. Bunun sonucu olarak, “bilimin rasyonelliği” olarak tanımlanan şey arttıkça, çağdaş toplumlardaki yaşamın (praxis’in) kendi alanındaki irrasyonellikler de artmaktadır. Daha açık bir deyişle, çağdaş toplumlardaki bilim ve teknolojinin dayanağı olan olguculuğun (pozitivizmin) yaşam’a (praxis’e) ilişkin değerlendirmeler için gerekli olan ideolojiyi horlaması ve kendisine karşı sayarak onu dışlaması ile başlattığı “bilimselleşme” gelişmelerinin sonucunda, insanın bedensel ve zihinsel edim ve eylemleriyle kendi yaşamını **daha insanca ve daha özgür** kılmakta insana rehberlik edebilecek ve praxis’e ideolojik bir yanı da olan bir **bilgilenme süreci** terkedilmiştir (Oskay,1980:205). Jürgen Habermas, günümüzde bu sorunun çözümü için, bir ideolojik alan oluşturma girişimi önerirken, bu ideolojik alanın işlevi olan gerçekliğin bilimsel olarak ussallaştırılması ile, insanın ve dünyanın yorumunu yapmaya çalışan bir **değer-yüklü dünya görüşünün oluşturulmasını** birbirinden ayırmamayı; bunları birlikte ve uyum içinde gerçekleştirmeyi de şart koşmaktadır. Söz konusu ideolojik alanın **“gerçekliği biçimlendirmek yerine, bilinci aydınlığa kavuşturmayı işlev edinmesi”** ise zorunludur (Oskay, A.g.e.:206). Habermas’ın çözüm olarak öne sürdüğü, daha yüksek düzeyde düşünebilen başka bir deyişle toplumsal varoluşun gerçekliğini kavrayabilen, eleştirel düşünce yeteneğine sahip insanlar yaratma ideali günümüzde bilimden daha çok kitle iletişim araçlarına atfedilen bir sorumluluk olmuştur.

Yaşanan değişim sürecinde basının, profesyonel gazetecilerden büyük kapitalin sahipliğine geçmesi, maliyetlerin yükselmesi, insan kaynaklarına yatırımın ikinci plana atılması, haberin satış ve kâr kavramları çerçevesinde ele alınması gibi sorunlar çeşitli düzeylerdeki yansımalarıyla sürekli tartışılan konular olmaktadır. Özellikle Türkiye gibi okur-yazarlık oranının

hala çok düşük ve okur-yazar kesimin de çok küçük bir bölümünün okuma alışkanlığını benimsediği bir ülkede, televizyonla birlikte bu sorunların çok daha yoğun bir şekilde yaşandığı gözlenmektedir. Sözlü toplum aşamasından, yazılı toplum aşamasına henüz geçemediği sıkça dile getirilen toplumumuz, bu kez de kendini hiç de hazır olmadığı görsel toplum aşamasında bulmuştur. Türkiye’de yaşanan siyasal, ekonomik, toplumsal ve kültürel tüm çelişkiler ve dengesizliklerle birlikte, giderek kitlesleşen ve görselleşen Türk basını da, daha bilinçsiz bir tüketici toplumu standartlarına göre örgütlendirilme ve hizmet verme yoluna gitmektedir. Özellikle 1990’lı yıllar basının ve gazetecinin sorumluluğunun en fazla eleştirildiği yıllar olmuştur ve 2000’li yılları yaşadığımız bu günlerde de eleştiriler devam etmektedir.

Haber mi? Skandal mı?

Olay ve haber arasında bağ kurmak için tüm verileri değerlendirmek, doğrulamak, belli ölçütlerden hareketle yorumlamak yerine, ele geçirilen her tür olayı, her tür belgeyi içerikten yoksun olsalar da, “haber”, dahası “araştırmacı gazetecilik haberi” olarak sunma çabasının ön plana çıktığı bir dönemde, toplumsal sorunları kavramada ve bu sorunlara yönelik fikir yürütebilmede araştırmacı gazetecilere olan ihtiyaç artmaktadır. Oysa, “araştırma”, yalnız skandal yaratmak değil, aynı zamanda her konuyla ilgili gerçeklerin gizli yüzünün açığa vurulması amacıyla da gerçekleştirilmelidir. Bir haberi yüzeysellikten çıkarıp, derinleştiren, yorumlayan ve genel bir çerçeveye oturtan habercilik tarzı, her zaman aranan bir tarz olmaktadır. Ancak, en popüler araştırmacı gazetecilik örneklerinin genelde polis ve adliyeye intikal etmiş sözde kamuoyunu ilgilendiren sıradan olay ve olgularla ilgili olduğu dikkat çekicidir. Diğer yandan, özel hayatların pervasızca gözler önüne serildiği, telefon konuşmalarının teybe alınıp, gizli kameralarla yapılan çekimlerin prim yaptığı günümüzde, okuyucunun/izleyicinin taleplerinin de belirleyici olması beklenmektedir. Belki de gelinen bu noktada yaşanan bu süreci açıklayabilmek için,

toplumun her kesiminin kendisini de içine kattığı kapsamlı bir sorgulama çok daha aydınlatıcı olacaktır.

Değerlendirmeler göstermektedir ki, medya ticari kaygılarla, kamu hizmetine yönelik bir yayıncılık anlayışını belirgin bir şekilde terk etmekte, ancak diğer yandan “halk böyle istiyor” biçiminde bir söylemle, pazar mekanizmasının mantığını kullanarak yaptıkları yayını haklılaştırmaktadır. Bir başka ifadeyle, medya, bir yandan gelişen kapitalist pazarda yerini alırken, diğer yandan, pazarın temel kurallarına çok kısa sürede adapte olmuştur. Bu süreç içerisinde ise bilginin dolaşımı, bu yeni pazar prensiplerinin çizdiği sınırlar dahilinde yapılmaya başlanmıştır. Diğer yandan araştırmacı gazeteci, bir olayı bütün yönleriyle ele alan, haber kaynaklarını en iyi şekilde değerlendiren, gerektiğinde bu kaynakları saklayabilen ve belli güç odaklarından gelebilecek baskılara direnebilen ve çalışmasını özgürce ortaya koyabilen kişi olarak tanımlanmaktadır, ancak bu tanımın ülkemiz ve dünya basını için ne kadar geçerli olduğu tartışma konusudur.

Medya kuruluşunun bir işletme mantığıyla yönetilmesi ve özellikle de bu ticarileşme mantığının siyasi, sosyal ve kültürel alanda kabul görmesi, yaşanan bu değişimin ve yeni anlayışlara olan ihtiyacın bir göstergesi olmaktadır. Bu arada, dağıtım ve yan sektörlerdeki alanlara da el atarak dikey ve yatay gelişme gösteren medya kuruluşları kısa sürede pazarda egemenlik kurmuşlardır. Zaman zaman belli alanlarda etki yaratmak ve bazı spekülasyon amaçlarına ulaşmak noktasında da medyanın katkısı önemli olmaktadır. Bu bağlamda, yayın kuruluşlarının, iş hayatının ticari yönde birtakım etkinlikler içinde bulunan firmaların bir yan kurum olarak hizmet verdiği göz önünde bulundurularak, bu tür ilişkiler içerisinde, haberlerin hiçbir tarafın etkisi altında kalmadan dürüst ve tarafsız bir şekilde verildiği söylemine şüpheyi bakmayı gerekli kılmaktadır.

Toplum için vazgeçilmez bir ihtiyaç olan haber ve bilgi, yukarıda anlatılan iletişim ve etkileşim ağı içinde oluşturulmaktadır. Gazeteci, haber üretim sürecinde tek başına hareket etmemektedir, üstlendiği görev ve çalıştığı kurumun amaçları çoğu zaman kimi noktalarda çatışmaktadır. Bir

başka ifadeyle, gazetecilik pratiği ile bu pratiğin içinde gerçekleştiği pazar koşulları arasında yaşanan bir ikilem ve bu iklimden kaynaklanan gerilimden söz etmek çok daha olasıdır.

Gazeteci en önemli görevi olan haberciliğin yanı sıra, medyatik ürünün tanıtımını arttırmak için kamuoyu oluşturma, izlenme oranı, tiraj gibi aynı zamanda kârı etkileyecek reklâmların verimliliğini arttırmak şeklinde başka faaliyetlerde de bulunmaktadır. Ancak, satış arttırmaya yönelik yapılan bu faaliyetler, prensip olarak gazetecinin başlıca görevi değildir, hatta sorumluluklarının bu faaliyetlerle sınırlı olmaması gerekmektedir.

Yukarıda belirtildiği gibi, satış ve reklam gazetesinin kârını optimize edebilmek için iki ana kaynak olarak kabul edilmektedir. Bu da göstermektedir ki, kendine toplumsal görevler atfedilen gazetelerin amacı, insancıl ve karşılık beklemeden hizmet vermek veya kamu hizmetini yerine getirmek değildir. Bu noktada araştırmacı gazetecinin kullandığı söylem, piyasa baskılarına direnme kapasiteleri ile kendi yeteneklerini kullanmada bütünüyle pasif olmadıkları doğrultusundadır. Ancak, eğer medyatik sistemde faaliyet gösteren araştırmacı gazetecinin toplumsal sorumluluğunda, ekonomik nedenler gerçeği sunma görevini bastırıyorsa araştırmacı gazetecinin kullandığı bu söylemde önemli bir çelişkinin var olduğunu düşünmek çok daha rasyonel olacaktır.

Toplumsal sorumluluk anlayışıyla haber yapan gazeteci için araştırmacı gazetecilik riskli ve zorlu bir alan olarak görülmektedir. Araştırmacı gazeteci, yalnızca medya sahibinin ve içinde bulunduğu sistemin ekonomik baskısı altında değildir, aynı zamanda devletin ya da iktidarın ortaya koyduğu yaptırımlar söz konusudur, hatta gazeteci zaman zaman yasadışı birtakım baskılara da maruz kalabilmektedir. Bu noktada ise, tamamıyla araştırmacı gazetecinin kişisel cesareti devreye girmektedir ki bu durum, toplumsal sorumluluk anlayışıyla hizmet etmenin mantığına ters düşmektedir. Zira araştırmacı gazeteciliğin hedefi, kurumları ve önceden oluşmuş sosyal önyargılarla mücadele etmek ve sorgulamaktır. Mathien, araştırmacı gazeteciliğin bu konumunu “tehlikeli özgürlük” olarak ifade

etmekte ve bunu herkesçe bilinen şu formülle açıklamaktadır; “çizmeyi aşmamayı bilmek” ya da “nereye kadar gideceğimizi bilmek” araştırmacı gazeteci için en önemli prensip olmalıdır (Mathien, 1992:227).

Özellikle günümüzde, bilginin ve bilgi kaynaklarının belli bir denetim altında olduğu göz önüne alındığında, bu gizlilik içinde kaynakları bulmanın ve kullanabilmenin büyük bir sorun olduğu ortadadır. Tüm bu zorlukların ötesinde ayrıca, bazı bilgileri elde etme olanağı, yasal ya da başka nedenlerle olanaksızlaştırılmıştır. Oysa araştırmacı gazeteciden beklenen, iktidarların bilinçli olarak sakladığı olası gerçeklerin ortaya çıkarılması yani, bunun için gerekli olan gizlenen olgular, belgeler ve kanıtların araştırılıp kamuya sunulmasıdır.

Demokratik bir hak olarak da kişilerin haber alma hakkı, ancak özgür bir iletişim ortamında gerçekleşebilmektedir. İletişimin demokratikleşmesinde ise, öncelikle ele alınması gereken konu, bir toplumda yaşayan her bireyin yakın ve uzak çevresinde meydana gelen olaylardan, fikir veya düşüncelerden haberdar olabilmesi; olayları, fikir ve düşünceleri yorumlayabilmesi için de enformasyon kaynaklarına serbestçe ulaşabilmesi gerekmektedir. Araştırmacı gazeteciler için enformasyon özgürlüğünün önemi ise yadsınamaz. Enformasyon gazetecinin temel sermayesidir; enformasyon özgürlüğü yolsuzlukların ve diğer kamusal alandaki hataların açığa kavuşturulmasını önemli ölçüde kolaylaştırmaktadır .

Diğer yandan, gazetecilerin nesnellik iddiaları ve yapılan haberlerin tarafsız niteliği hiç kuşkusuz, bu ilişkiler ağı içinde gazetecinin durduğu yere bağlıdır. Gazetecinin tarafsızlığı ve nesnelliği*, bağımsız ve herkes tarafından anlaşılabilirliği kabul edilebilir ölçüde belgeler ve kanıtlar ortaya koyabilmesiyle mümkün olmaktadır. Ancak, haber üretiminin rutin pratiklerini ve ritmini belirleyen en önemli faktör “zaman” baskısıdır ve bu bağlamda en kolay biçimde ve en kısa zamanda elde edilebilecek bilgi her zaman önceliklidir. Araştırmacı gazeteciliğin en önemli dayanağı olan kişisel

* Haberlerin örgütsel rutinleri, üretim koşulları, gazetecilik değerlerinden kaçınılmaz biçimde etkilendiği ve böylece taraflı olduğu, eleştirel yaklaşım tarafımdan saptanmıştır. Negrine, Ralph, "Politics and Mass Media in Britain", Routledge, London, 1989, s.150. Aktaran: Poyraz, 2002:19.

kaynaklar bulup geliştirme ve derinlemesine araştırma bu noktada pek de mümkün olamamaktadır. Çünkü haber yapımında özel araştırma, zaman ve parasal açıdan günümüz basın işletmelerinin kolayca kabul edecekleri bir anlayış değildir.

Genelde gazeteler, gazetecilerini günlerce bir haber peşinde koşturtmak yerine, rutin kaynaklarla çok sayıda haber yazdırmayı tercih etmektedir. Bu tercih, siyasi ve ideolojik olmaktan çok, medyanın ekonomi politiği ile yakından ilgilidir. Kısaca, kolay ve ucuz haberlerin prim yaptığı gazetecilik anlayışı, profesyonel bir ekiple, her haberin derinlemesine araştırıldığı gazetecilik anlayışı karşısında çok daha az riskli olmaktadır. Bu noktada, bilgi kaynaklarına daha kolay ulaşım daha hızlı veri toplama ve haber üretim sürecini çok daha profesyonel bir şekilde kullanma yetisini geliştirmiş olan deneyimli gazetecilerin her zaman isim yaptıkları bilinmektedir. Diğer yandan, zaman zaman araştırmacı gazetecinin kaynağa para ödeme şeklinde, etik olarak sorgulanması gereken bir yöntemi tercih ettiği de gözlenmektedir. Ancak, bilgiyi satın alma meslek ahlakı açısından, mesleki rekabetin finansal rekabete dönüşmesine yol açar ki bu, ciddi anlamda bağımsızlığın ve çoğulculuğun yok olması anlamına gelir.

Yukarıda vurgulandığı gibi, zamanın gazetecilikte kısıtlayıcı bir faktör olduğu kabul edilmektedir ve bu olumsuzluk, gazetecileri televizyona özgü, kısa sürede hazırlanan kolay, fakat çarpıcı haberler yapmaya yöneltmektedir. Çünkü, televizyonda haberlerin yetiştirilmesi için gerekli zaman daha kısadır ve teknik açıdan da, görsel gücün sağladığı avantajla birlikte televizyon kullanımı çok daha cazip olmaktadır. Güçlü sansasyonel olayların ve görüntülerin etkisi ile televizyon Türk medyasında, araştırmacı gazeteciler tarafından öncelikle tercih edilen araç konumundadır. Gerçekten de, en popüler araştırmacı gazetecilik programlarında televizyonun dolayısıyla görselliğin kullanıldığı bilinmektedir. Özellikle son dönemde, gazeteciliğin en çekici tarafının araştırmacı gazetecilik olduğunun savunulmasında televizyonun etkisi büyüktür. Nitekim, “özellikle televizyonda kullanılan sözlü/görsel dil aracılığıyla haber içeriğinin popülerleştirilmesi, özellikle toplumun uzun dönemde bu haber türünü

içselleştirmesi ve talep eder hale gelmesiyle birlikte oldukça sakıncalı bir görünüme bürünmektedir” (Ergül, 2000:12)..

Bu bağlamda, toplam tirajları nüfusa oranla oldukça düşük olan gazeteler için televizyonun gücünden yararlanmak, özellikle Türk toplumu gibi yazılı kültür ürünlerine fazla rağbet etmeyen bir toplumda oldukça önemli olmaktadır. Bunun yanında, çok küçük bir grup için geçerli olsa da, gazete okurlarının daha ayrıntılı daha kapsamlı ve çok boyutlu bilgi edinme talepleri karşısında televizyonun hızlı tüketilen görsel haber tarzının yanı sıra, derin bilgilendirme yönünü kuvvetlendirmesi gerekliliği gündeme gelmektedir.

Türkiye’de medyanın zaman zaman kişilerin özel hayatlarına rahatça girebilecek kadar özgür, diğer yandan da, toplumun tartışması gereken bir çok konuyu gizleme veya göz ardı etme ya da çarpıtma bakımından da bir o kadar kamu sorumluluğundan uzak bir politika izlediği görülmektedir. Bu bağlamda gazetecilerin kamuyu yakından ilgilendiren çok önemli olgu ve olaylar hakkında her zaman yerinde ve anında haberdar olmadıklarını söylemek mümkündür. Nitekim son dönem Türk siyasi hayatında yaşananlar, medyanın, siyasetin görünen ya da görünmesi amaçlanan yüzünün yansıtılmasında önemli bir rolü olduğu yolundaki kanıları doğrulamaktadır. Diğer yandan, büyük bir okuyucu/izleyici kitlesi de güncel olayları derinlemesine takip ettiği, her zaman doğru bilgiye ulaşabildiği yanılısaması içine düşürülmüştür.

Yves Aoulou, araştırmacı gazetecinin haberini hazırlarken uymak zorunda olduğu çalışma prensiplerini şöyle açıklamaktadır: Gazeteci hiçbir zaman hipotez yaratmamalıdır; elde ettiği sonucun tersini kanıtlamaya çalışmak için herşeyi yapmalıdır, hazırladığı dosyanın sağlamlığı için bu en iyi yol olmaktadır; yaşanmış olay ile dedikodu ve hipotez arasındaki farkı iyi görmelidir; bilgi vericileri korumalı ve hiçbir zaman direkt isim vermemelidir; kamuya açıklanacak bilginin ağırlığını ve yararlılığını tartmalı, manipülasyona olanak sağlamamalıdır (Aoulou, 1986:24). Zaman zaman kullandığı yöntemler tartışılabilir olsa da araştırmacı gazeteciliğin kendine atfettiği değer, bu gazetecilik türünün kamu çıkarı için bir güven

teminatı olduğu yönündedir. Kamunun bilme hakkını kullanarak ve kamu çıkarını gözeterek yapılan yolsuzluk ve skandal haberler televizyon kanallarında ve gazete manşetlerinde ayrıcalıklı yerlerini korumaktadırlar.

Sonsöz Yerine

Araştırmacı gazeteciliğin, okuyucu/izleyicinin doyumunu sağlayacak yeni bir uzmanlık alanı olarak sunulmasına rağmen, bu anlayış ve pratiğin işlerlik kazanabilmesi için birtakım koşulların varlığı zorunludur. Bunlar kurumsal, sektörel ve gazetecinin bireysel sorumluluğu düzeyinde olmak üzere üç başlık altında toplanabilir. Başarılı bir araştırmacı gazetecilik pratiği için bütün koşulların varlığı şarttır. Kurumun faaliyetlerine egemen olan etik, haber üretim sürecinde çok önemli işlevi olan kaynaklar ile araştırmacı gazetecilik çalışmalarını yürütecek gazetecinin mesleki donanımı ve deontolojisi araştırmacı gazetecilikte sağlanabilecek başarıyı etkileyebilmektedir. Bütün bunların yanında, ekonomik, sosyal, kültürel ve yasal sistemler de araştırmacı gazetecilik çalışmalarını etkileyen faktörler arasındadır. Kaldı ki, siyasal sistemin işleyişinin dışında ülkenin sosyal ve kültürel yapısının gazeteciye etkilememiş olması mümkün değildir.

Özetle, medya ile ilgili tartışmaların olması gerektiği gibi hem eleştirel hem de -son sözü söylemek gibi bir iddia olmadan- yapıcı bir şekilde, araştırmacı gazeteci kimliği ve faaliyet gösterdiği medyatik sistemin sorgulandığı bu çalışmada varılan sonuç, toplumsal yozlaşmaya paralel ve ilişkili olarak medyanın içerik sorunu yaşadığı ve bir o kadar da kamuoyu üzerinde etkili olduğu bu dönemde demokrasi için vazgeçilemez bir konumda olan “araştırmacı gazeteci” kimliğine olan güvenin sarsıldığı yolundadır.

Kaynaklar

AOULOU Yves (1986). “Les Ficelles du Journalisme D’Investigation”, **Dossier**, Paris.

ALEMDAR Korkmaz - KAYA Raşit (1983). **Kitle İletişiminde Temel Yaklaşımlar**. Ankara: Savaş.

BARZUN, Jacques - GRAFF, Henry F. (1996). **Modern Araştırmacı**, Çev:Fatoş Dilber. Ankara: Tübitak Popüler Bilim Kitapları 33.

BELSEY, Andrew- CHADWICK, Ruth (1998). **Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar**, Der., Çev. Nurçay Türkoğlu. İstanbul: Ayrıntı.

BİLGİN, Nuri (1995). “Medyanın İşlevi Günah Keçisi Yaratmak mı?”, **Yeni Yüzyıl** (11 Ağustos).

BOURDIEU, Pierre (1997). **Televizyon Üzerine**, Çev: Turhan Ilgaz. Ankara: YKY

CHARON, Jean-Marie(1990). “Investigation et pratique journalistique”, **Esprit**, No;12.

CHERRY, Colin (1987). “What is Communication?”, Der., John Corner, Jeremy Hawthorn, **Communication Studies an Introductory Reader**, Edward Arnold.

ERGÜL, Hakan (2000). **Televizyonda Haberin Magazinleşmesi**. İstanbul: İletişim.

FERRAND, Christine (1986). “Les grandes enquetes au gout du public”, **Livres Hebdo**, (29 Eylül).

FURET, Claude (1990). “On ne découvre pas un scandale à chaque enquete.”, **La Lettre Du CPJ**.

GOLDING, Peter - MURDOCK, Graham, der. (1997). “Kültür, İletişim ve Ekonomik Politik”, der.,ve çev. Süleyman İrvan. Ankara: Ark.

HALL, Stuart, der.(1994). “İdeolojinin Yeniden Keşfi:Medya Çalışmalarında Baskı Altında Tutulmanın Geri Dönüşü”. **Medya, İktidar, İdeoloji**, der. ve çev. Mehmet Küçük. Ankara: Ark Yayınevi,

HÜTLER, Jürgen (1981). “Kitle İletişim Araştırması”, Çev., Nadi Kafalı, **Kurgu**. Eskişehir: Eskişehir Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi.

İNAL, Ayşe (1996). **Haberi Okumak**. İstanbul: Temuçin.

İRVAN, Süleyman, der. (1997). **Medya, Kültür, Siyaset**. Bilim Sanat /Ark.

JACKSON, Jennifer, (1998). “Araştırmacı Gazetecilikte Dürütlük”, çev.Nurçay Türkoğlu. **Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar**, der. Andrew Belsey ve Ruth Chadwick.İstanbul: Ayrıntı.

KEANE, John (1992). **Medya ve Demokrasi**., Çev., Haluk Şahin. İstanbul: Ayrıntı.

MATHIEN, Michel (1992). **Les Journalistes Dans Le Systeme Médiatique**, Hachette Université, Paris.

MILLS, Wright (1974). **İktidar Seçkinleri**, çev. Ünsal Oskay. Ankara: Bilgi.

MUTLU, Erol (1996). “Medya ve Demokrasi”, **Yeni Türkiye-Özel Medya Sayısı 96/12**, II.cilt, İstanbul.

NEGRINE, Ralp (2002). “Politics and Mass Media in Britain”, Routledge, London, der., Bedriye Poyraz. **Haber ve Haber Programlarında İdeoloji ve Gerçeklik**, Ankara: Ütopya.

O’Neil, John (1998). “Piyasada Gazetecilik Yapmak”, çev.Nurçay Türkoğlu. **Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar**, der. Andrew Belsey ve Ruth Chadwick.İstanbul: Ayrıntı.

OSKAY, Ünsal (1993). **Kitle İletişimin Kültürel İşlevleri**. İstanbul: Der Yayınları.

OSKAY, Ünsal (Tarih Belirtilmemiş). **Popüler Kültür Açısından Çağdaş Fantazya Bilim - Kurgu ve Korku Sineması** . İstanbul: Der .

PLENEL, Edwy (1990). “L’enquete ne se réduit pas aux rubriques police-justice.”, **La Lettre Du CPJ**.

TOSUN, Kemal (1990). **Yönetim ve İşletme Politikası-Genel Bilgiler**, Birinci Cilt. İstanbul: Yön Ajans.

TURHAN, Seyfettin (1997). **Araştırmacı Gazetecilik**. Ankara: Um;ag Vakfi Yayınları.

UĞUR, Aydın - Mücahit Bilici (1998). “Bilgi Toplumu, İnternet ve Demokrasi, Dijital Alemin Genleşen Kamusal Alanı”, **Yeni Türkiye 12.Yüzyıl Özel Sayısı**, Yıl:4, Sayı:19, Cilt:1.

WILLIAMS, Raymond (1997). “ Television, Technology and Cultural Form”, Schoken Books, New York, der., İrfan Erdoğan, **İletişim Egemenlik Mücadeleye Giriş**. Ankara: İmge Yayınları.

Konuyla İlgili İnternet Siteleri;

- 1.www.secretsoftopprivateeyes.com/advice.htm
- 2.www.ric.dcccd.edu
3. www.ajj-uk.com
4. www.icij.org
5. www.spj.org
- 6.www.cmfr.com/jvoaji
- 7.www.pcij.org/investigative.html
- 8.www.usa.or.th/services/docs/work.35htm

Özet

Giderek kitleselleşen ve görselleşen basınının, toplumsal dönüşüm süreci içinde nasıl bir rol ve işlev üstlendiği sorusu, bir dizi siyasal, kültürel ve ekonomik çözümlene gerekliliğini de beraberinde getirmektedir. Günümüzde teknolojik ve kültürel alanlarda yaşanan değişimle birlikte, haberdeki “gerçeklik” olgusunun yerini alan eğlenceye ve magazine dayalı sansasyonel bilgilerin sorgulanması da zorunlu olmaktadır.

Gazeteciliğin kamu yararını dikkate alarak yaptığı haberlerde araştırma büyük yer tutmaktadır. Çünkü toplum, her gün kendisinin bulunduğu ortamın, edindiği tecrübelerin dışına çıkarak gerçekleri ya da günlük yaşamından çok uzak kurguları gösterme ve bilgilendirme hakkını özellikle araştırmacı gazetecilere vermektedir. Ancak, başta televizyon olmak üzere diğer haber kaynaklarının ortaya çıkışı ve bu alanda teknolojilerin çok yüksek maliyetlerle kurulması kısaca, serbest piyasa ekonomisi ilkelerinin geçerli olduğu medya sisteminde çalışma alanı bulan gazetecinin, araştırmacı gazeteci ruhunu ve sosyal sorumluluk anlayışını ciddi olarak zedelemektedir. Diğer yandan, günümüz insanının toplumsal sorunları kavrama ve bu sorunlara yönelik harekete geçmede araştırmacı gazetecilere bağımlılığı gün geçtikçe artmaktadır.

Buradan hareketle, araştırmacı gazetecilerin söylemi olan “gerçekleri aktarmak” ya da “kamu gözcülüğü” sorumluluğunu, serbest pazarı dikkate almadan algılamının büyük bir yanılgı olacağını söylemek mümkündür.

Summary

The social transformation process in press brings the question of what kind of role and function is going to be performed, and this issue brings the necessity of political, cultural and economic analization. The discussions about the role of mass media and the social role of journalists in those media is usually taken into consideration with news and with the importance of the function of newsreporting. Nowadays, with the change process in technological and cultural field, it's needed to examine the sansational eded to examine the sansational s on entertainment and magazine rather than the concept of "reality".

The research in news reporting where the news is for public use occupies a large place. Because the public gives the right of telling realities or the rights of showing fñctional news especially to the investigative journalists as well as the right of being informed. However, the appearance of television and other news media and the high cost of technologies in this field leads the journalist to take part in a media system where the rule of open market economy is valid. Herefore,the investigative jornalists'mission and the perceptiveness social responsibility are seriously damaged.

Nowadays, the public depends more on the investigative jornalists in order to comprehend the social problems and take actions against them. In this context, it is impossible to think the responsibilities of investigative journalist such as "reflecting realities" or being "public observer" without not taking the conditions of free market into considerations.